

Skiriu savo dukroms ir jų atžaloms:
Alnei, Auktumui, Bartei, Maelie

Visur, kur tik eisit, paliksiet savo mažutes pēdutes,
kad jūsu vaikai kada nors galētu tomis pēdutēmīs
sugrīžti atgal

Vietoje įžangos

Laiminga esu, turėdama tokią slaptą vietą, į kurią galima bet kada sugrįžti įvairiausiai pavidalais – fiziškai aplankyti, išvaikščioti tuos keliukus ir pievas, išnarstyti visus užkaborius, tikintis rasti nors vieną, kad ir patį mažiausią daiktėlį, artefaktą, liudijantį čia vykusį gyvenimą – mano ir man artimų žmonių. Arba galiu ten nukeliauti mintimis, jos nepaklūsta nei laikui, nei išorės aplinkybėms, joms netrukdo nei lietus, nei dargana ar neišbrendamos pusnys. Galiu bet kada panorėjus atsidurti ten, kur galbūt fizinis kūnas jau būtų nepajėgus atlikti tokią kelionę.

Vadinu tai slaptaviete, – manydama, kad tokios vietos iš tikrųjų ir yra slaptos. Apie jas nekalbi kasdien, neviešini, nepasakoji kalbėdama su bičiuliais ar namiškiais. Tai tokia vieta, į kurią sugrįžti tik tu viena, tau vienai viskas aišku iki paskutinio žingsnelio. Ją gali aplankyti ir gražią sekmadienio dieną, ir nerimo kupiną valandą ar vidurnaktį, kai visas pasaulis pasikeičia, įgauna kitokių spalvų ir garsų. Tada ir belieka vienintelis būdas sutrumpinti naktį, mintimis ir vaizdiniais nukeliaujant ten, į taip gerai pažįstamą kaimą, sodybą, namus, iš kurių niekaip neišsivaduos, nepabėgsi nuo jų, jie visada bus su tavimi, net ir tada, kai protas bus nebevaldus tau pačiai...

Dalinuosi savo išgyvenimų trupiniais, nes čia, ne kitur, išvydau pasaulį, čia žengiau pirmuosius žingsnius, čia tariu pirmuosius garsus ir žodžius, supratau, kas yra gera ir bloga. Personažai, su kuriais susitinku tokiu nekasdienišku būdu ir kalbuosi, atgyja pažįstamais kontūrais, balsais, kartais vadinu juos vardais, nes dabar jau nebėra taip svarbu, todėl tėvą kartais vadinu Kazimieru, o mamą – Anike, ir šiandien mes beveik vienaamžiai, nes ir aš pati seniai jau esu mama ir močiutė. Kartais pasakojau apie save tarsi apie kitą mergaitę, nelygu iš kokio taško žiūriu. Bet turiu rašymo laisvę, nes tai, kas patirta, yra vienaip ar kitaip susiję su manimi. Dažnai pasakojimuose miniu savo vyresniąją seserį, Rašytoją, bet kitaip ir negalėtų būti, juk aš dažniausiai būdavau šalia jos. Ir jei ji būtų apie tą laikotarpį rašiusi, tikrai nebūtų išvengusi mano buvimo. Ir neklauskite datų, metų ar aplinkybių. Dabar visa jau nutolę laike ir erdvėje...

Visa ko pradžia

Viskas turi savo pradžia, kaip, beje, ir pabaigą. 1950-ųjų gruodžio 6-oji. Trečiadienis. Tą nuostabią dieną, kai lauke buvo ne mažiau dvidešimties laipsnių šalčio, pasaulį išvydo dar viena Onos ir Kazimiero mergaitė, antroji, gavusi Jurginijos vardą. Dėl vardo būta visokių minčių, bet senojo Stanislovo užsispyrimas mergaitę vadinti Jurginija, Jurgike ir lėmė vardo pasirinkimą. Gal siejo su šventuoju Jurgiu, gal su Kazimiero – tikrojo tėvo, kuris jau buvo Sibire, vardu, o gal dėl to, kad buvo dažnas vardas ir kaimynystėje. Žiemos būta šaltos, o ir sniego tiek, kad tėvas, važiuavęs parsivežti žmonos su dukryte, botagu ragino arklius, kurie brido iki papilvių per pusnis. Jei tas mažas kūdikis būtų galėjęs atsiminti, tai būtų papasakojęs žymiai daugiau, ne tik tai, kad mama vilkėjo kailiniais, ganėtinai plačiais, tikriausiai senelio Stanislovo, o po jais – juodus „baraškinius“ kailinukus, su kuriais buvo atvykusi į ligoninę. Tėvas vilkėjo „burnosą“, tą įprastą tiek vyrams, tiek moterims drabužį, pasiūtą iš storo milo, austo jo įmotės Malvinos. Kūdikis buvo įsuptas į didelę pūkinę pagalvę, o pagalvė dar apsupta juodai languota namuose austą skara. Galiausiai jam ir nebuvo svarbu, kas ir ką vilkėjo. Ariadne ir tam kūdikiui jau buvo paridenusi siūlų kamuoliuką, ir nuo tos pirmosios kelionės gyvenimas tęsėsi toliau, sumaniai kiekieno prižiūrimas ar lemiamas.

Antosė

Einu tyliai genatve, po kojomis, regis, nešlama žolė, jokio kitokio garso, kas verstų stabtelti ir suklusti. Ta genatvė, arba alėja, tai tėvo išpuoselėtas keliukas iš kiemo į didįjį vieškelį, jungiantį pavienes sodybas su tolimesniais kaimais. Genatvė dalija sodybą į du žemės sklypus. Viename iš jų sodas su gausybe vaismedžių, kitame – daržai, ariamoji žemė, obelių eilėmis padalyta į mažesnius sklypelius, naudojamus sėjomainai. Abi keliuko pusės apsodintos geltonosiomis akacijomis, o vienoje pusėje tarp jų pasodinti klevai. Akacijos tvarkingai genimos, klevai suaugę, ir genatvė įgauna kažį kokį paslaptingumą, tarsi eitum į nežinią, kuri atsivers tau pasiekus jos pabaigą. Išnyru iš jos, einu per kiemą link namo ir tyliai prisėdu ant cementinių laiptelių. Dabar jau sunku atskirti, ar aš ta, dabartinė, ar anoji, jau kiek užtelėjusi Jurgikė, nusilaksčiusi po kiemą, bevaikydama vištas ir kates, ganiusi sode padarytame aptvarėlyje žąsiukus, tuos minkštučius žalsvai gelsvus kamuoliukus, be kurių neapsiėjo nė viena kaimo vaiko vaikystė. Ir nebesvarbu, kas aš šiuo metu. Esu ta, kuri kartkartėmis grįžta į savo pradžią, nes gyvenimas prasidėjo čia. Sėdžiu atrėmusi galvą į durų staktą ir žinau, kad čia esu ne viena. Žinau, kad čia mes visada sugrįžtame. Štai ir dabar. Kažkas šiurena lazdynų krūmą. Jų čia bent keli,

tėvas, užsigeidęs didžiųjų riešutų, jų čia prisodino. Klausai, tikrai šiurena. Galiu net neiti pasižiūrėti, žinau, močiutė Antosė, ji tikrina, ar šiemet bus riešutų derliaus. „Antose, Antose, – tyliai šaukiu, – ateik, prisėsk, pabūk greta...“ Aš užsimerkusi ir man atrodo, kad ji jau čia, šalia manęs. „Tu taip toli gyveni, vaikeli, taip toli, o matai, aš vis dar čia, ir tos kojos vis skauda ir skauda... ką padarysi.“ Antosė – mano tikroji močiutė, mamos mama. Ją su dukrele pasikvietė čia nutekėjusi jos vyresnė sesuo Malvina. Antosės vyras, pažadėjęs atsiųsti jai su dukrele „šipkartę“, išnyko užjūrių platybėse. Paragavusi samdinės duonos ir nenorėjusi tokios lemties vienintelei dukrai, kvietimą priėmė ir visą likusį gyvenimą praleido čia – ėjo su mūsų tėvais atlikti prievolę į kolchozą, dirbo visus namų ruošos darbus, glostė ir mylavo mažas vaikaičių galveles. „Antose, Antose, kodėl tau tos kojelės skauda?“ – šnabždu, nes man atrodo, kad kitoje būtyje viskas kitaip. „Skausmas yra amžinas, vaikeli, ar kojelių, ar širdies, amžinas...“ – kažkaip švelniai sušnabžda ji man visai į ausį ir girdžiu, ne, ne girdžiu, o matau jos ištįsusį siluetą ties šuliniu, ji vėl už lazdynų, tik šiurenimas jau gal ne jos, gal tik vėjo, gana stipriu gūsiu palietusio ir mane. „Amžinas, amžinas...“ – dar vis girdžiu.

Turiu eiti. Mano viešnagė – tai tik efemeriškas akimirksnis. Ačiū tau, kad susitikom.

Mintys

„Jau saulutė leidžias, artyn vakarėlis...“ – ilgesingai dainuoja Antosė. Tarkšt, tarkšt, – įsiterpia kiaulviedris, matyt, ruošia kiaulėms jovalą. Aš seklyčioje, jau grįžusi autobusu iš mokyklos ir ruošiu pamokas. Antosės balsas tai sustiprėja, tai prislopsta. „Sugulė žvėreliai, ant aukštų kalnelių...“ – dainuoja vėl. Tą dainą girdėjusi ne vieną kartą, ir ji mane kiekvieną kartą išmuša iš vėžių, nes toliau bus žodžiai apie našlaitę, o aš galvoju, kad tai apie mano mamą, jos Anikę. Juk irgi pusiau našlaitė, Dieve mano, kas glostė jai mažai galvelę, kai vaikui nelemta nė tėvo veido prisiminti? Ar begali būti gaudžiau, kai vaikas negali prisiminti tvirtų tėvo rankų? O kad ir tėvas, Kazimieras. Ar lengva būti tėvo nubaustam už nesuvaldytus galvijus, kurie išmindė daržą? „Skaudžiai tētušis nudavė, oi skaudžiai. Aš taip savo vaikų negalėčiau...“ Ir skauda man, velnioniškai skauda, iki paties geluonies, atrodo, aš pati juntu pančio kirčius, ir prakeikiu visus gyvulius, visą jų bandą, – kam ji, jeigu mažas vaikas taip turi kentėti. Antosė dainuoja ir dainuoja, daina ilga, pagrečiui tarška kibirai, bet balsas nutyla žengiant per slenkstį su pilnais kibirais rankose. Dabar neš į tvartą ir supils kiaulėms į lovį.

Ji dirba visus darbus. Prireiks – iškeps, išraitys didžiausią tortą ar pyragą, „nuliukruos“, nuglaistys, pritupdys ką tik nori – paukštukų, gėlyčių, mažų ir nepažįstamų, arba rožių visą puokštę užkels, ir atrodys kaip tikras krūmas. Ji moka ne tik tai – tik paduok kokį mėsos gabalą, – iškeps, ištroškins, ir valgys visi neatsistebėdami. Tam tikra prasme ji – profesionalė, tarnaudama pas Šiaulių burmistrą Sondeckį turėjo galimybę lankyti kulinarijos kursus. Su Antose kartais nuvykstame į Kužius, aplankome kapinaites, tik dėl jų ir vykstame, bet gal ne visai. Mat nepriėjus bažnytėlės, ties posūkiu, toks nedidelis namelis kiūto, vis galvojau, kokie čia maži žmonės gyvena, jei įtelpa pro tokias žemas duris. Mes aplankome tame namelyje gyvenančią, su dusuliu kalbančią senyvą moteriškę. Ji Antosės vyro, mano niekada nematyto senelio, sesuo, Barvainienė. Ir tai vienintelis man matytas žmogus, susijęs su tuo seneliu. Jos kalbasi, bet tada man dar neįdomu, vis tampau ją už skverno – „einam, einam“.

Čia mes surišti į vieną kūlį: Stanislovas, Malvina, Antosė, Anikė, Kazimieras, mes, trys vaikai. Ir kiekvienas iš mūsų turime savo istorijas: nutikimus, nuodėmingus ir mažiau nuodėmingus, patirtis, turime kiekvienas savo žiūros kampą ir įžvalgas. Bet vis dar yra tokių dalykų, sakyčiau, bendražmogiškųjų, kurie iškyla ir iškyla, sudrumsčia mano mintis. Ir ne dėl neįmanomo atsakymo, bet kaip tik dėl to, kad atsakymų į tuos klausimus šiandien jau net

negalėtų būti. Ir lekia tos mintys, neatitrūkusios nuo pra-
eities, bet sykiu neatmesdamos ir dabarties, nuo to, kas
sudaro „tada“, iki šiandienos, skraido ir pina tokių painių
margą raštą, o kai dar prisidedu ir aš su seserimis, tai jau
visas romanas. Bet iki romano man toli, nebent visas min-
tis – į kūdrą, kur ir taip visko priskandinta, bet ir kūdros
nebėra, nėra ir sesės, todėl imu ir skaitau „Po mūsų nebe-
bus mūsų“. Taigi...

Malvina

Graži rugpjūčio diena, jau šiek tiek rudėnėja, ne, dar ne visai, tik šioks toks rudens kvapas. Diena kaip tik derliui nuimti – miežiams kultti, todėl Anikė su Kazimieru laukuose. Mes namuose likusios trise: aš, Malvina ir Antosė. Vienai iš mūsų trijų ši diena ypatinga. Malvina, mano mylimoji senolė, guli pusiau sėdomis atremta į pagalves ir žiūri pro langą, įsmeigusi žvilgsnį į keliuką, kurį mes vadinam genatve. Atrodo, lyg ji kažko labai labai laukytų. Atpažįstu tai iš susirūpinusio žvilgsnio. Laukti galėjo bet ko – Anikės, pargrįžtančios iš miesto, manęs, nes ji irgi taip visada laukdavo, jei būdavau nuėjusi pas draugę, mano sesers, parvažiuojančios iš Vilniaus, Kazimiero, pareinančio iš laukų ar ganyklos. Gulėjo rami, šviesus jos veidas buvo giedras, tarsi pasiruošęs kažki šventei. Bet dabar laukė ne mūsų, laukė kažko kito. Gal tai galėjo būti jos pirmagimė ir vienintelė Staselė, o gal laukė jų abiejų – Staselės ir Stanislovo, savo vyro su dukrele, juk jie jau seniai ten, abu, ir jiems galbūt jau prailgo laikas belaukiant. Aš taip pat pasiduodu laukimo nuotaikai, prisimenu senelį Stanislovą, kuris išrinko man vardą, ir žinau, kad Staselė, Malvinos ir Stanislovo dukra, buvo neįgali, todėl jie abu turi būti kartu. Dabar kažkas turi nutikti. Jos aštrus žvilgsnis tįsta pro langą keliuku, tarytum jau matyti

jo gale du siluetai – vienas aukšto, stambaus vyriškio, kitas – liaunos paauglės. Jie neišskiriamai susikibę, lyg būtų rankos suaugusios į vieną daiktą, ir nedrąsiai juda pirmyn.

Aš sėdžiu ant greta esančios Antosės lovos, seku Malvinos žvilgsnį, man taip pat neramu, pažvelgiu į ją ir pajuntu, lyg norėtų kažką pasakyti. Suprantu, jai laikas išgerti vaistus, tuoj tuoj paduosiu. Pilu skystį iš buteliuko į šaukštą, tiesiu ranką link lūpų. O ji man aiškiai ir garsiai ištaria: „Nebereik, vaikeli. Man jau nebereik... Atėjo...“

Ir dabar, kai jau nuo to vakaro praėjo penkiasdešimt metų, aš vis galvoju, jog Malvina žinojo, kad tą vakarą jos pasitikti ateis Stanislovas su Stasele. Ir esu įsitikinusi, kad netgi mačiau, kaip Stanislovas stipriai suėmė jos rankas, ji pakilo iš lovos, be jokio vargo ir dusulio, ir be garso nuėjo su jais. Ir dabar, kai stoviu kieme ir įsižiūriu į genatvės gilumą, dažnai jos gale, visai prieš vieškelį, matau tris figūras, o nuo jų sklinda nežemiška šviesa. Be jokios abejonės, tai jie.

Dar kartą Malvina

Grįžtu dar kartą. Tas pats rugpjūtis. Neapsakomas karkliukų žiedų kvėpėjimas, neapsakomas. Malvina išpuošta jų žiedais. Galiausiai juk tai jos diena, mes su ja atsisveikiname. Ji mus palieka, bet aš neliūdžiu, tarsi dalyvaučiau neįvardytame renginyje. Žiūriu į ją, bet ir suprantu, kad čia ne ji. Tik jos kūnas. Kūniškojo gyvenimo pabaiška. Ji taip pat supranta, kad dabar toks laikas, kad viskas turi būti taip, kaip ir turi būti, kaip nuo senų senovės įprasta. Todėl lengvai pasiduoda aplinkui vykstančiam šurmuliui, tyliai stebi namų ruošą, gražiai sutinka atėjusius atsisveikinti, padėkoja už jų draugiškumą, už pagalbą sunkiu metu. Jai dėkoja taip pat: kaimynai, artimesni ir tolimesni, pažįstami, giminės. Ir kaip atsakymą į jų nuoširdžius žodžius ji paskleidžia kažką nežemiška, o karkliukai pradeda trigubai stipriau kvėpėti. Visus pagauna toks pasiutiškas noras kalbėti apie ją, kokia ji išdidi buvusi, o kokia stipri, o kokia vaišinga, o su kokiomis vaišių skryniomis atvažiavusi į Zeniuko krikštynas, o kokia... o kaip per karą... o po karo... Aš svarstau – ji girdi, ar negirdi? Būtų be galo gaila, jei negirdėtų. Ir labai liūdna suprasti, kad visa tą reikėjo pasakyti žymiai anksčiau. Bet aš manau – ji girdi, nes pilnas išdidumo veidas vis dar švyti, ji čia šeiminkė.

Naktį prie jos praleis Kazimieras. Tai jų su Stanislovu įsūnis, mano tėvas. Jų penkiolikos hektarų žemės paveldėtojas. Kazimieras – Anikės vyras. Nebeteko jam arti tų hektarų, nes buvo atimti, bet sodybą puoselėjo, užveisė sodus, sodino įvairiausių medelius, prižiūrėjo kaip savo ūkį. Jam reikia pasėdėti prie Malvinos. Kas žino, gal liko dar neapartų dalykų, gal kokių neatsakytų klausimų, o gal tiesiog padėkoti, pasimelsti ar atsiprašyti už netinkamą žodį...

Virtuvėje – ruoša. Nekasdienė. Nuo Stanislovo išėjimo – pirmas toks įvykis. Visi turime ką veikti, o dar reiktų ir numigti nors kiek. Jau į pabaigą, dar šis tas, ir išsiskirstysim. Virsteli durys. Tarpduryje – tėvas, išbalęs veidas kaip popieriaus lapas. „Norit tikėkit, norit ne, Malvina tik šlamu šlamu pro pat mane... Suknia dar ir per ranką perbraukė...“

Nenustebkite ir dabar, jei kada nors vaikščiosit po sodą ir išgirsit kažką sušlamant, ypač ankstyvais rytais arba pavakariais. Tai tikrai Malvina. O jei nepabūgsit ir būsit akylesni, dažnai galėsit ją įžiūrėti renkančią obuolius; viena ranka ji remiasi lazdele, o kitoje neša krepšį, į kurį meta krituolius. Ir tikrai rasite graužtukų prie „serinkinės“ obels, nes jos vaisius ji ypač mėgo...

Malvina manęs neragina eiti. Su ja galėčiau būti ir būti. Bet suprantu, kad susitikti galime tik labai trumpai. Akimirakai, kaip dabar. O ji rūpinsis savo žeme, prižiūrės namus, apeis sodą ir daržus, kad įsitikintų, jog viskas kaip buvę. Ir kiemas bus pilnas jos ramybės ir nežemiško kvapo. Ji lieka čia.